

Vodič po
Land art stazi
Stražica – Sapaćica
na Učki

BORIS PECIGOŠ

Otkrijte prirodne ljepote planine Čićarije u Parku prirode Učka i umjetničke radove na mjestima na kojima ih najmanje očekujete!

Kružna land art staza Stražica – Sapaćica u Parku prirode Učka spoj je umjetničkih intervencija u obliku land arta i rock arta umjetnika Borisa Pecigoša te prirodnih ljepota Čićarije, odnosno njenih južnih predjela oko litica Stražice i pašnjaka Sapaćice.

Vodeća misao staze je razvijanje svijesti o značaju povezanosti čovjeka i prirode. Bez obzira na otuđenost i užurbanost današnjeg načina života, neodvojivi smo dio prirode. Iako samim svojim postojanjem utječemo na

prirodu i mijenjamo je, možemo naučiti slijediti njene ritmove i poštivati druga bića s kojima dijelimo ovaj planet.

Dok šecete, udahnite mirise šume, osluhnite njene zvukove, opipajte vlažnu zemlju pod prstima, pomilujte nježnu mahovinu, zagrlite stablo, pustite suncu da vas miluje po koži, upijajte zelenilo i osjetite moćnu energiju prirode oko sebe. Ne trebate tragati za osjećajima jednosti s prirodom jer će se oni dogoditi sami od sebe. Važno je samo da budete prisutni.

Potražite umjetničke radove u prirodi koji će vas potaknuti na promišljanje i meditaciju. Zastanite u tišini, osjetite prirodu i povežite se s njom dok promatrate umjetničko djelo. Dotaknite otiske dlanova koji se nalaze na nekim radovima i ostvarite kontakt s prirodom. Osjetite kako priroda djeluje za vašu tjelesnu, emotivnu i duševnu dobrobit. Razmislite o svom odnosu prema prirodi i osvijestite svoju vezu sa svim stvorenim. Dišite s prirodom kao jedno.

ZAŠTO LAND ART?

LAND ART se kao umjetnički pravac pojavio 1960-ih u SAD-u. Ipak, prvi špiljski crteži, megaliti, geoglifi i petroglifi plemenskih naroda pokazuju da je čovjeku od samih početaka ljudske vrste svojstveno ovakvo izražavanje.

Land art je u današnje vrijeme vrlo raznolika umjetnička forma. Radovi nastaju od prirodnih materijala nađenih na licu mjesta (kamen, šljunak, zemlja, trupci, grane, lišće, snijeg, voda...), no ponekad se unose i umjetni materijali. Land art u užem smislu uključuje samo **GEOGLIFE** (motive 'nacrtane' na tlu, obično s kamenjem ili drugim trajnijim elementima krajolika) i raznolike konstrukcije od prirodnih materijala nađenih na licu mjesta, no ova staza uključuje i stijenske slike – petroglife, što je zapravo **ROCK ART**, antropološki pojam koji se odnosi na pretpovijesnu umjetnost i umjetnost 'primitivnih' naroda. Na Land art stazi se i na većini geoglifa pojavljuje (ekološka) boja, makar samo kao jedan mali detalj, kao izravno referiranje na drevnu umjetnost prethistorije i umjetnost plemenskih naroda, ali uz suvremeni likovni izraz, tehnike i materijale. Jarkim bojama, kompozicijski složeno prema nekom svom unutarnjem osjećaju u jednostavne apstraktne forme, autor je nastojao posjetiteljima prenijeti vlastite osjećaje vedrine i radosti koje doživljava u prirodi.

I umjetničko djelo izrađeno u prirodi je jedan od načina da se postigne sjedinjenje čovjeka i prirode. Kroz upoznavanje različitih prirodnih materijala od kojih je takvo djelo napravljeno, njegovim opipavanjem, promatranjem oblika, kompozicije, boje i uklopljenosti u prirodni okoliš, razvijanjem intuitivne percepcije zbog meditativnog procesa umjetničkog stvaranja u suglasju s prirodom koje je prenešeno i na sâm produkt, možete osjetiti i spoznati ritmove prirode.

Radovi land arta stoje na otvorenom, smješteni dalje od civilizacije, ostavljeni da se mijenjaju i raspadaju pod utjecajem prirodnih sila. Vodeća misao staze je razvijanje svijesti o značaju povezanosti čovjeka i prirode pa je ovaj projekt i *site specific art* – umjetnost koja nastaje u suglasju s mjestom izvedbe. Na svakoj točki staze vodilo se računa o tome kako će se umjetničko djelo uklopiti u zadani okoliš, bez obzira radilo se o travnatom proplanku, gustoj šumi, krčevini (dijelu šume koji je posječen), stjenovitom izdanku ili litici, pašnjaku, nakupini kamenja na siparu ili području obraslom u mahovinu. Mjesta za umjetničke radove autor je birao intuitivno, prvenstveno ona koja su ga privukla svojom ljepotom i energijom kojom su zračila, s namjerom da se i posjetiteljima staze prenese djelić tog iskustva i čitavog kreativnog procesa. Zato su mnoga mjesta malo uvučena od

glavne staze, što je spontano naglasilo faktor iznenađenja kad se skrene s puta i dođe do lokacije na kojem se nalazi neočekivano umjetničko djelo, a koje se ipak već samim dolaskom na stazu znatiželjno anticipira. Autorova motivacija od početka je bila stvoriti galeriju umjetničkih radova na otvorenom i njome pozvati ljude u prirodu, čak i one koji inače nisu planinari, jer je staza lagana i bez strmih uspona. Budući da dvadeset točaka land arta pozivaju posjetitelja da zastane uz svako djelo, a neka mjesta su već sama po sebi izrazito lijepa, puna ugodne energije kojom zrači okolna priroda, a likovno djelo dodatno to naglašava, za pretpostaviti je da će neki posjetitelji to osjetiti i zadržati se duže nego inače. Možda će htjeti kontemplirati u tišini ili čak meditirati, tako da se obilazak staze može produžiti i na više sati, a možda i čitav dan.

Time umjetnik postiže svoj cilj koji je ugradio u ovu stazu i radove na njoj – spoj umjetnosti, ljepota prirode i duhovnosti. Duhovnost za autora znači unutarnje osjećanje energije prirode i svjesno uranjanje u istu kako bi se izvučla maksimalna korist za vlastitu dobrobit na svim razinama. Time se umjetnik na suvremen način referira na pretpovijesnu umjetnost koja je putem rituala i obreda služila u svrhu povezivanja s prirodom i duhovnim elementima.

PRIPREMITE SE!

Land art staza je lagana šetnica u prirodi, prikladna i za obitelji s djecom i starije osobe. Ipak, dobro je imati čvrste cipele (planinarske gojzerice ili trekking tenisice). Uzmite i kapu za zaštitu od sunca ljeti ili za zaštitu od hladnoće i vjehtra zimi. Planinarski štapovi nisu nužni, ali ako ih imate, svakako će vam olakšati hodanje.

Ponesite dovoljno vode, pogotovo ljeti. Ponesite i nešto hrane, jer ćete na planini htjeti ostati sigurno nešto duže od predviđena 2 do 3 sata.

Visinska razlika najniže i najviše točke staze je oko 80 metara, a dužina staze je 6,5 kilometara, što je moguće obići za 2 do 3 sata lagana hoda, no, želite li doista u potpunosti uživati, uzmite nešto više vremena.

OZNAKE

Lokacije radova land arta označene su logom staze u obliku dlana s ucrtanim labirintom.

DLAN je simbol kontakta te je stoga prikladan kao znak staze, a pojavljuje se i na nekima od radova.

LABIRINT se javlja kao čest motiv na radovima na ovoj stazi. Osim što je prisutan na znaku staze, pojavljuje se i na karti i na putokazima. Postoji središnja točka, ali, za razliku od tradicionalnih labirinata, ovaj ima dva ulaza, odnosno izlaza. Može ga se gledati i kao stiliziranu žensku figuru koja je podigla i zaokružila ruke u oblik polumjeseca, što simbolizira transformaciju i neprekidno obnavljanje prirode u spiralnim ciklusima i mijenama. Ovaj je labirint autorova konstrukcija. Nije ga kopirao iz povijesnih izvora niti je to jedan od devet 'nebeskih labirinata', popularnih u New Age krugovima, a koji se danas šablonski rade diljem Hrvatske i šire. Osmišljen je 2011. godine za potrebe jedne izložbe i bio izgrađen od soli, a za Land art stazu je doraden u svoj konačan oblik, vidljiv na znaku staze, te je dodatno modificiran s još jednim prstenom i tri ulaza/izlaza za potrebe geoglifa na točki LABIRINT.

Staza je obilježena oznakama na stablima i kamenju u istim bojama kao na karti i u ovome vodiču.

KAKO DOĆI DO ULAZA NA STAZU?

Land art staza ima dva ulaza koji se nalaze na cesti koja spaja Kvarner i Istru preko Učke. Prvi ulaz je glavni ulaz i nalazi se na prijevoju Poklonu, u blizini Info-centra Parka prirode Učka, Planinarskog doma Poklon i restorana Pansion Učka. Drugi ulaz je nasuprot odvojka ceste za Vojak, najviši vrh Učke, u blizini restorana Dopolavoro. Na oba ulaza postoje informativna tabla i kameni putokaz.

Potreban vam je automobil, vlastiti, iznajmljeni ili taxi, jer ne postoji drugi način da dođete do Poklona i ulaza

na Land art stazu. Samo nedjeljom iz Opatije do Poklona vozi Autotrolejev autobus linija br. 34 koji polazi sa stajališta Slatina dvaput dnevno. Vožnja traje oko sat vremena.

Dolazite li iz pravca Rijeke, vozite obilaznicom E61 (A7) i brzom cestom E751 (B8) u smjeru Pule. Izadite na izlazu za Veprinac. Potom na prvom križanju skrenite lijevo za Veprinac. Na sljedećem križanju u Veprincu također skrenite lijevo (na cesti se nalazi putokaz za Učku). Vozite oko 7,2 kilometara do Poklona i prvog, glavnog ulaza na

Land art stazu. Drugi ulaz nalazi se 800 metara dalje po cesti.

Iz smjera Istre s brze ceste E751 (B8) izadite neposredno prije tunela Učka na izlazu Vranja. To je smjer za Otok Cres, Labin i Velu Učku, na što ukazuju i putokazi na brznoj cesti. Odmah nakon naplatnih kućica skrenite desno za Velu Učku, kako pokazuje i putokaz. Do drugog ulaza na Land art stazu vozite oko 4,9 km. Glavni, prvi ulaz nalazi se 800 m dalje po cesti.

Obilazak svih dvadeset točaka Land art staze Stražica – Sapaćica

SMJER OBILASKA

Premda Land art staza ima dva ulaza, započnite obilazak od glavnog ulaza na Poklonu (Ulaz 1) te obilazite stazu u smjeru obratnom od kretanja kazaljke na satu. Na taj način ćete obići umjetničke radove onim redom kojim su izlistani u Vodiču. Slijedite stazu i ona će vas prirodno voditi od jedne točke do druge. Sve je dobro označeno tako da se ne možete izgubiti te nećete promašiti niti jednu točku. Samo obraćajte pažnju na markacije i putokaze.

Staza je podijeljena na pet odjeljaka od kojih je svaki označen svojom bojom. Započnite slijediti **ZELENE** markacije postavljene na stabla i stijene. Duž zelenog odjeljka staze nalazi se sedam instalacija land arta (ovdje označenih brojevima od 1 do 7). Nastavite slijediti **CRVENE** markacije i naići ćete na još pet instalacija land arta (ovdje označenih brojevima od 8 do 12) te na tri vidikovca. Na **LJUBIČASTOM** odjeljku staze

nalazi se šest instalacija land arta, većinom u formi oslikanih stijena, tj. rock arta (ovdje su označene brojevima od 13 do 18).

Izbit ćete na Ulaz 2, odakle kratki **RUŽIČASTI** odjeljak staze vodi do vidikovca Kroga na litici Stražica (1001 metara nadmorske visine, a duž te staze se nalazi samo jedna instalacija land arta (ovdje označena brojem 19). Kad se vratite do Ulaza 2, slijedite **NARANČASTE** markacije kroz šumu i one će vas odvesti nazad do Ulaza 1 i Poklona, odakle ste i započeli svoje putovanje. Duž narančaste staze postoji samo jedan rad land arta (ovdje označen brojem 20).

Dok šćete kroz šume i pašnjake nailazit ćete na radove land arta i rock arta. Sigurno ćete se pitati što oni predstavljaju. Stoga slijede opisi i značenja svih dvadeset umjetničkih radova.

ZELENI ODJELJAK

	str.
➊ Travnati vršak	8
➋ Vilinsko sijelo	11
➌ Ljubavni kamen	13
➍ Kamena gomila	15
➎ Otisci dlanova	16
➏ Geoglifi ovaca	17
➐ Crveno stablo	18

CRVENI ODJELJAK

	str.
➑ Kameni zubi	20
➒ Trokut i Glagoljička stijena	21
➓ Labirint	22
➑ Kameno igralište	24
➒ Spiralni geoglif	25

LJUBIČASTI ODJELJAK

	str.
➓ Kamena šuma	26
➑ Stijenska slikarija na litici	27
➒ Mahovina I	28
➓ Mahovina II	29
➑ Monolit s motivom spirale I	30
➒ Monolit s motivom spirale II	31

RUŽIČASTI ODJELJAK

	str.
➑ Stražar	32

NARANČASTI ODJELJAK

	str.
➑ Travnati plato	33

1 TRAVNATI VRŠAK

‘Travnati vršak’ je mjesto u hladovini šumskog drveća na vršku uzdignutom između tri dolca, tj. vrtače. Obrastao je gustom šumskom travom (jesenskom šašikom), koja ovome mjestu daje poseban, bajkovit ugođaj. Doći ćete do lokacije sporednim ogrankom od glavne staze i pri prilazu vršku nećete odmah vidjeti što se na njemu nalazi jer je jedna konstrukcija land arta sakrivena u travi, a druga postrance u šumi.

Na vršnoj točki te lokacije nalazi se krug od poslaganog kamenja, promjera 140 cm. U sredini kruga nalazi se kamena ploča od vapnenca na kojoj su zlatnom bojom naslikani otisci stopala unutar kružne plohe crvene boje promjera 38 cm, omeđene tankom bakrenom linijom. U središtu kruga tankom linijom srebrne boje naslikan je labirint, a od njega se, tvoreći pravilan ritam,

na osam strana granaju nešto deblje valovite linije koje se uz obod kruga dalje granaju u tanje linije i stvaraju prikaz korijenja.

Kad se izujete i stanete na otiske stopala (jer ti otisci baš ‘pozivaju’ da se na njih stane) pogled će vam se usmjeriti na viseću mandalu, konstrukciju promjera 150 centimetara, koja je razapeta između dva stabla na malom hrptu što spaja dvije susjedne vrtače, otprilike 20 metara udaljenu od otisaka stopala. Mandala je načinjena od ploče akacije na kojoj je u bijeloj boji na crvenoj podlozi naslikan isti motiv labirinta kao i u središtu vapnenačke ploče na vršku. Iz središta se širi osam grana te se preko njih spiralno uvijaju lijane koje na obodu tvore krug.

Mandala istovremeno odaje dojam stabilnosti zbog centralne radijalne simetrije i kružnog formata te dojam pulsirajućeg, ritmičnog gibanja zbog spiralnog uvijanja lijane od središta prema obodu (ili obratno). Na mandali je povezanost sa zemljom i simbolikom zemlje naglašena jednim kamenom koji je obješen ispod mandale i gravitacijski je vuče prema tlu.

Budući da je ovo prva točka na koju posjetitelj nailazi u svojoj šetnji Land art stazom, autor je želio da svrha ovog mjesta bude svojevrsna priprema za

daljnja iskustva prirode i umjetnosti na stazi, svojevrsna inicijacija kroz metaforičko uzemljenje i povezivanje s energijom zemlje, koja je kod različitih autora ezoterične psihologije povezana s prvom korijenskom čakrom i crvenom bojom. Zato se otisak stopala nalazi na crvenoj podlozi koja korespondira s prvom čakrom i dočarava utisak snage i topline koji dolaze iz zemlje.

Metafora uzemljenja je naglašena crtežom korijena i simbolikom broja osam (broj osam ovdje označava osam zemljopisnih smjerova). Zlatna boja kod starih alkemičara simbolizirala je savršenstvo duše i u spoju te boje s crvenom dočarava se poruka o neraskidivoj

povezanosti duha i materije, koji se međusobno nadopunjuju. Sve metalne boje koje se pojavljuju na radovima na Land art stazi (zlatna, srebrna, bakrena) nose simboliku povezanosti sa zemljom, jer metali se vade iz zemlje.

Krug je simbol zaštite i stvara osjećaj zaštićenosti i zaokruženosti, pa ulazak u krug od kamenja i stajanje na otiscima stopala koja su na još jednoj, unutarnjoj kružnoj plohi, naglašavaju svjesnu namjeru posjetitelja da se preda prirodi, da otpusti svoj stres i terete svakodnevnog života te da kroz stopala kojima hoda ovom Zemljom upije što je moguće više dobre i podržavajuće energije.

Dok stoji u kamenom krugu na otiscima stopala, posjetitelju se pogled spontano usmjerava na viseću mandalu koja nije vidljiva na prvu, već tek kad se stane u krug. Mandala služi za fokusiranje njegove pažnje da lakše uđe u meditativno stanje opuštenosti i tako se pripremi za otkrivanje tajni ove galerije u prirodi i intuitivnih poruka kojima svaki rad land arta odiše.

U sredini mandale je labirint, naslikan također na crvenoj podlozi koja se kontrastno ističe u odnosu na bijelu 'stazu' labirinta. Pomalo podsjeća na metu za gađanje, što nosi simboliku svjesnog usmjeravanja pažnje, promišljanja i osjećanja radova land arta i prirodnog okruženja, kako bi se 'pogodila bit' cijelog projekta, baš kao što bismo strijelom htjeli pogoditi središte mete.

Cijela mandala podsjeća i na paukovu mrežu, kao simbol tkanja, zrakastog širenja, sjedinjavanja različitih elemenata i njihovog povezivanja s centrom bića, do kojega se dolazi skupljanjem i sažimanjem iskustava, na metaforičkom duhovnom putovanju kroz zavijutke spirale i krugove labirinta.

Neke posjetitelje ova mandala podsjeća i na indijanske 'hvatače snova' (*dream catchers*). Međutim, autorova intencija ovdje nije bila povezana s tom simbolikom.

Objašnjenje nekih arhetipskih simbola

Na ovoj točki pojavljuju se arhetipski simboli kruga, spirale, labirinta, središta i broja osam, koji se ponavljaju i na nekim drugim točkama land arta na ovoj stazi. Svi oni nose svoje metafizičko, ezoterijsko i psihološko značenje koje posjetitelj ne mora nužno osjetiti, primijetiti niti razumjeti. To su arhetipski simboli zajednički svim ljudima na Zemlji, a koji vuku porijeklo iz pradavnih vremena i utkani su u našu podsvijest. Autor ih je također upotrijebio više intuitivno nego vođen jasnom mentalnom idejom.

KRUG je jedan od temeljnih arhetipskih simbola. Simbolizira nebo, duhovni i nevidljivi svijet. Krug i kružnica označavaju potencijal i mogućnost, sjeme ili maternicu iz kojih se rađa sve novo. Predstavljaju i misterij, simbol su vječnosti, beskonačnosti, bezgraničnosti, cikličnosti i evolucije. Svaki kružni oblik je potencijalni magični simbol i često se nosi kao amajlija za sreću i zaštitu, jer unutar kruga se osjećamo zaštićeni.

Naglašeno **SREDIŠTE** kruga, ali i spirale ili općenito kompozicije djela, označava fokus, stabilnost, centriranost, koncentraciju, izvor i povezanost s duhovnim izvorom.

SPIRALA je jedan od najdrevnijih simbola koji prati čovjeka još iz špiljskih vremena. Nalazimo je u prirodi na svakom koraku, nalazi se u osnovi svih životnih procesa, što najbolje ilustrira činjenica da i DNK ima spiralni oblik. Spirala je simbol vječnosti, besmrtnosti, evolucije, razvitka, napredovanja, misterija života i smrti. Spirala označava kretanje

energije prema središtu ili od središta, širenje ili sažimanje, otvaranje ili zatvaranje, manifestaciju prema van ili fokusiranje prema unutra.

LABIRINTI su složene forme putanja koje vode do središta i nazad (engl. *labyrinth*) ili pak razgranate mreže koje traže snalažljivost i orijentaciju da bi se pronašao izlaz (engl. *maze*). Kruženje vijugavim stazama labirinta prema njegovu središtu predstavlja traganje za odgovorima i putovanje u unutrašnji svijet, u središte duše. Dolazak u središte labirinta simbolizira kontakt s božanskim i sa svojim unutarnjim. Ja te stjecanje spoznaje ili uvida. Potom slijedi povratak iz labirinta u vanjski svijet sa svrhom realizacije stečenih uvida.

Broj **OSAM** simbolizira obilje, bogatstvo, napredak, uspjeh i posao (kvantitete povezane s elementom zemlje), hrabrost, odvažnost, pravednost, intenciju, mogućnosti, ekspanziju, ekspresiju, fluidnost, kontinuiranost, cikluse koji se ponavljaju, rast sa svakim novim ciklusom, reciklirajući tok energije, kozmičku ravnotežu, vrijeme i znak beskonačnosti.

2 VILINSKO SIJELO

Na malenoj uzvisini iz bujne zelene trave jesenske šašike izviruje sedam kamena koje je priroda postavila u krug. Prema predajama, na ovakvim mjestima se okupljaju šumske vile. Mitovi o vilama dio su folklora mnogih europskih naroda, a osobito su zastupljeni u keltskoj i slavenskoj mitologiji. Vjeruje se da vile žive na posebnim mjestima, pod zemljom ili u blizini špilja i izvora. U slavenskoj mitologiji vile su natprirodna ženska bića koja obitavaju na planinama te plešu vilinsko kolo pokraj jezera. Lokalne legende Istre i Kvarnera govore o 'vilama Učkaricama', koje su se nekada davno ukazivale planinskim pastirima, pomažući u nevolji stanovnicima Učke:

"Ovi mlaji judi" – govorio je stanoviti pastir Matijola – "govore da ni vil"? Morda ni sada, ale nekada jih je bilo. Još jih ji v Uške, još, i po soj Lisine. Nete vili Uškarice svoji kraji zapustit, ne! Lego ne kažu se. Ja, ovčari ni utinut starih. Nekadašnje užance mlaji zapuščaju. Vili Uškarice nisu se ni nekada sakemu pokazale, lego kemu tr kemu. Ehe, kuliko puti smo jih videli i čuli kantat ja, Jože Leprinčan, Zvane Zalukar, i Tone Puž! Sad se one ukrivaju i nete n'оче oven današnjjen mlajen juden ki govore da smo mi stari bedasti. Vrag bi skaldal z oven današnjjen munjnen sveton! Zato su se dobre Uškarice skrile, pak se nijeneme ne pokažu. Najde te jih još va potrebe pozivat, ma ne će bit koristi!"

Naše domaće vili Uškarice nisu hodili po vojskah kada su se judi tukli. One su čuvala i va nevoje pomagale v Uške, Lisine, Planike, Orljače i po seh bregeh ki se drže z Uškun nas ofčari, paleri i drugi gorščaki."

Uđite u krug i među sedam simbola naslikanih na kamenima odaberite onaj koji vas najviše privlači, sjednite uz taj kamen i uživajte u hladovini ovog čarobnog mjesta. Simboli predstavljaju sedam slova riječi 'priroda' napisanih kurzivnom glagoljicom. Zagrlite i stablo bukve koje raste iz velikog kamena i koje se kao stražar nadvilo nad kameni krug. Osluškujte i promatrajte u tišini... možda vam se posreći pa ugledate šumske vile!

Boje i simboli 'Vilinskog sijela'

Na ovom skrovitom šumskom mjestu, udaljenom kojih stotinu metara od glavne staze, autor je htio napraviti samo minimalne intervencije kako bi što više očuvao prirodni izgled, a da ipak kroz umjetnički dodir naglasi bajkovitost mjesta i priču o vilama s Učke.

Na sedam obodnih kamena koji tvore krug promjera oko 5 m, naslikao je donekle kružne plohe promjera oko 25 cm. Koristio je primarne boje crvenu, plavu i žutu te boje koje nastaju miješanjem osnovnih boja, a to su ljubičasta, narančasta i zelena. Kao što je Isaac Newton razlomivši sunčevu svjetlost pomoću prizme ugledao spektar te imenovao sedam osnovnih boja kako bi one korespondirale tonovima muzičke ljestvice (ali i iz ezoteričnih razloga, zbog simbolike broja 7), tako je i autor ovdje uz šest osnovnih boja dodao još jednu nijansu plave kako bi upotpunio ovaj krug sa sedam boja. One su dominantne boje na kružnim ploham svakog obodnog kamena, no oslikavao ih je i s drugim bojama po nekom unutarnjem osjećaju, kako bi postigao dojam razigranosti ove kompozicije. Namjera mu je bila da posjetitelj uđe u krug omeđen sa sedam kamena i da doživi svojim čulima igru boja i ritmova prirode, koji prizivaju sjećanja na vilinske likove iz staroslavenskih legendi.

Na svakom obodnom kamenu, u središtu oslikane kružne plohe, nalazi se po jedno slovo u kurzivnoj glagoljici, napisano srebrnom bojom. Ta slova

zajedno tvore riječ **PRIRODA**. Broj sedam simbolizira sedam slova riječi 'priroda' na hrvatskom jeziku, ali i sedam dana u tjednu, sedam osnovnih boja u dugi, sedam tonova, sedam energetskih centara (čakri) i sl. Sedam predstavlja i mudrost, strukturu, otkrivenje, savršenstvo, završen i potpun ciklus, ezoterično, misterije, magiju, svjesnost, aktivaciju mašte, itd.

Središnji kamen u kompoziciji 'Vilinskog sijela' je zlatno-žute boje sa srebrnom spiralom u sredini i sedam crnih točaka koje u sredini imaju zlatnu točkicu. Te točke predstavljaju sedam okolnih kamena pa je ovaj oslikani kamen zapravo minijature prikaz veće kompozicije koja se nalazi oko njega. Zlatno-žuta boja simbolički predočava sunčevo svjetlo koje se razlaže na sedam osnovnih boja (u stvarnosti se razlaže bijela svjetlost, no u mitologiji i folkloru, boja sunca je prikazivana zlatnom bojom). Srebrna boja spirale i slova je aluzija na boju Mjeseca i noćni život vila koje plešu na mjesecini. Spirala u središtu opet ima funkciju koncentriranja energije u jednoj točki ili širenja energije (svjetlosti) iz jedne točke prema van, od izvora svjetlosti, tj. od Sunca predstavljenog središnjim kamenom zlatno-žute boje, prema obodnim kamenima koji nose svaki svoju zasebnu boju spektra.

Na središnjem kamenu su i autorovi inicijali u kurzivnoj glagoljici, 'BP', koji lako mogu predstavljati i riječi

'bogatstvo prirode', 'blagoslov prirode', 'budi priroda(n)' i sl.

Iz jednog pokrajnjeg kamena raste veliko stablo bukve. Nalazi se točno na liniji koju tvore središte kruga i prvi obodni kamen s prvim slovom riječi 'priroda'. Na stablu naslikana dva srebrna dlana sa zlatnim labirintima i zlatnom aurom (opet igra bojama koje simboliziraju Sunce i Mjesec te dodir s vilinskim svijetom preko srebrne boje mjesečine) posjetitelje pozivaju na neposredan opip drveta, da ga dotaknu ili čak zagrele.

Stablo u mnogim mitologijama predstavlja vezu između neba i zemlje zbog korijenja koje raste duboko u zemlju i krošnje koja raste prema nebu. Za mnoge stare narode, pa tako i za Slavene, drvo je bilo sveti simbol života ('Stablo svijeta') – od njega su dobivali materijal za ogrjev, za izradu nastambi i oruđa, brali su njegove različite plodove za hranu i za ljekovite pripreme, itd. Čovjekov dlan na kori drveta tako simbolizira neraskidivu vezu s prirodom, uz pomoć koje je izgrađena i ova civilizacija. Danas su mnogi ljudi zaboravili svoje prave korijene i zato im je potreban ponovni 'povratak prirodi', pa i kroz umjetnost land arta, koja ima svojevrstu emancipatorsku ulogu i za umjetnika i za prirodu, jer napušta galerije, muzeje i kapitalističko tržište umjetnina, želeći ponovo afirmirati neke iskonske, elementarne vrijednosti.

3 LJUBAVNI KAMEN

Stijena u obliku srca, sastavljena od dvaju kamena koji se naslanjaju jedan na drugi, simbolizira ljubav, partnerstvo i međusobnu podršku. Dublja poruka oslikane stijene govori o ljubavi i zajedništvu čovjeka i prirode. Posjetite li ovo mjesto sa svojim partnerom, zajedno dotaknite stijene ili se naslonite na njih te upijajte ozračje ovog mjesta. Ako ste samac, svejedno možete uživati na ovom mjestu, a zaželite li želju da pronađete ljubav svog života, možda vam je priroda na neki neobičan način ostvari...

‘Ljubavni kamen’ je izrazito fotogenična stijena oslikana u obliku srca. Sama stijena dimenzija 150 × 200 cm je sastavljena od dvaju gotovo zrcalno simetričnih kamena koji se naslanjaju jedan na drugi. I prije nego je bila oslikana podsjećala je na srce i asocijala je na par, tj. na dvoje u partnerstvu. Nalazi se na samom rubu jedne zaravni, a iza stijene je strma padina. Uvučena je u šumu kojih stotinjak metara od glavne staze, a sama zaravan je obrasla u gustu zelenu travu, jesensku šašiku, tako da i ova točka već sama po sebi odaje dojam mističnosti, bajkovitosti i vrlo ugodne energije. Ljubavnom ozračju doprinosi i činjenica da tijekom godine ovdje u slijedovima rastu cvjetne biljke kojih inače nema u tolikom broju na drugim dijelovima staze (đurđice, irisi, ciklame, kačuni itd.).

Ne čudi da se ljubav kao tema ovdje nametnula sama po sebi. Ova stijenska slikarija simbolizira ljubav, partnerstvo i međusobnu podršku. Dublja poruka oslikane stijene govori o ljubavi i zajedništvu čovjeka i prirode.

Jarke boje nanešene su tako da prate strukturu i pukotine stijene i svojim plohama preko dva kamena tvore stilizirani oblik srca veličine 110 × 170 cm. Autor je želio upotrijebiti žive i jarke boje kao simbol svih mogućih osjećaja koji se javljaju u ljubavnim situacijama, želio je naglasiti šarolikost

ljudskih iskustava i životnost koju ljubav budi u svima nama. Obje polovine stijene sadrže i tople i hladne boje, a susjedne plohe su u nekom međusobnom kontrastu (toplo-hladno ili prema komplementarnim parovima) čime se ostvaruje ritmičnost obojanih ploha. Rubne plohe na obje strane srca su oslikane s dvije nijanse zelene kao simbol veze s prirodom – slikarija se na taj način simbolično širi u zelenilo okolne šume.

Lijeva stijena je više ‘muška’ strana, a desna je više ‘ženska’. Na ‘muškoj’

strani su nešto dominantnije hladnije boje (plava i ljubičasta), dok na 'ženskoj' strani dominiraju toplije boje (crvena, ružičasta i žuta). Ipak, cjelokupna kompozicija djeluje skladno i harmonično. Na desnoj strani crvena ploha malo 'iskače' u odnosu na ostale plohe jer je crvena boja tradicionalno boja srca i ljubavi, koja se više povezuje sa ženskim aspektom ljudskih bića.

U srcu se ponavlja motiv zlatnog dlana s labirintom, koji poziva da se stijena dodirne i da se pod prstima osjeti njezina hrapava tekstura, čvrstoća i hladnoća kamene površine. Dva su otiska dlana, po jedan na svakoj polovini stijene. Ideja vodilja je da kad neki

par dođe do stijene, da oboje dotaknu 'Ljubavni kamen': svatko na svojoj polovini stijene prislone jednu ruku na otisak dlana, slobodnim rukama se par međusobno dodirne tako da prislone dlan o dlan, a potom se poljube.

Dlan na 'muškoj' strani sasvim je slučajno došao na svijetloplavu plohu, a na 'ženskoj' strani na ružičastu plohu. Autor se nije vodio stereotipima da je plava boja za dječake, a ružičasta za djevojčice. Ovdje se u ljubavnu igru mogu uključiti svi, i *straight* i *gay* parovi, i mladi i stari, i braća i sestre, roditelji i djeca, prijatelji... I svi mogu slobodno izmijenjivati 'uloge' na 'muškom' i 'ženskom' kamenu, jer poanta

je čista ljubav, ljubav jednih prema drugima i ljubav prema prirodi.

Ovim radom autor se referirao i na 'megalitsku kulturu', koja je obilježena postavljanjem megalita ili izgradnjom objekata od megalita. Te velike kamene gromade koristili su ljudi širom svijeta u različitim vremenskim razdobljima, najčešće u neolitiku, ali postoje i stariji primjeri iz mezolitika, kao i kasnije iz bakrenog i brončanog doba, te se daju pronaći na mjestima drevnih kulte, poput kulta plodnosti. Ova dva megalita ipak nisu postavljena na ovu lokaciju ljudskom rukom, već su produkt djelovanja prirodnih sila. Autorova uloga kao umjetnika bila je uopće uočiti ih,

4 KAMENA GOMILA

zapaziti njihovu ljepotu i poseban položaj u krajoliku, a potom ih umjetnički oblikovati kako bi zadobili novu svrhu.

Priroda je sama pružila materijal za umjetnikov rad i scenski okvir u koji ga je uklopio, ne samo na ovom mjestu, već se to odnosilo i na većinu drugih radova na ovoj stazi. Za 'Ljubavni kamen' dodatno nadahnuće je pružila i obližnja livada s lokvom u obliku srca, a koja se nalazi uz glavnu stazu, odmah uz putokaz na ogranak koji vodi do 'Ljubavnog kamena'. Ta livada, na kojoj je kraj lokve postavljena klupa, zgodno je mjesto za romantične susrete i za okrijepu.

No, ovdje se okupljaju i divlje životinje poput srna, jelena, divljih svinja, lisica, vukova, medvjeda, risova i drugih koje dolaze na pojilište ili ispašu. Lokve su u prošlosti imale važnu ulogu pojilišta za stoku, a danas su prepuštene propadanju, jer se sve manje ljudi bavi stočarstvom. Lokve i njihovo održavanje su važni za očuvanje bioraznolikosti, jer je uz njih vezan bogat svijet vodenog i močvarnog bilja te vodenih beskralješnjaka. Zato i slikarija na 'Ljubavnom kamenu', koji se poput nekog drevnog oltara izdiže iz tla, poziva na ponovnu uspostavu suživota i zajedništva, kroz metaforičku 'ljubavnu magiju', gdje ljudi, biljke, životinje i njihov okoliš tkaju čvrstu mrežu međuovisnosti, suradnje i poštivanja različitosti.

Na ovoj točki nalazi se polukuglasta kamena gomila visine 90 i promjera 160 centimetra. Iz gomile strši oslikani vršni kamen visine 35 cm, a sa strane gomile nalaze se dva kraka od nanizanog kamenja dužine 130 cm, koji usmjeravaju kretanje izletnika u oba smjera.

Ovo je prvenstveno putokaz. Uočljiva konstrukcija land arta od kamenja i vršni kamen oslikan žarkim bojama, čime se izdvaja iz prirodnog okoliša, ovdje služe privlačenju pažnje posjetitelja kako bi ostali na pravom putu, jer na tom mjestu široki makadam nastavlja jednim smjerom, a Land art staza skreće na uski pute-ljak u šumu.

Ponavljanje jednostavnih šara i jarkih boja na vršnom kamenu podsjeća na crteže i oslikane predmete u tzv. primitivnim umjetnostima.

Na travnatoj padini nasuprot kamene gomile raste nekoliko lijepih stabala ariša. To je jedina lokacija s arišima na Land art stazi. Ariš je jedna od rijetkih četinjača koja zimi otpušta svoje iglice. U rano proljeće ženski češerasti cvjetovi privlače svojom crvenkastom bojom.

5 OTISCI DLANOVA

Ovaj rad se nalazi na jednom kamenom izdanku dužine 11,5 m, na mjestu gdje staza iz šume izlazi na otvoreni prostor planinskog pašnjaka. Pašnjak Sapačica, kao ni drugi pašnjaci na Učki, nije nastao prirodno, već tisućljetnim djelovanjem čovjeka, krčenjem šuma i ispašom ovaca. Kroz vrijeme se ustabilio novi ekosistem s livadnim biljkama i životinjama. Zbog osebujne i bogate flore i faune, travnjaci predstavljaju značajan spremnik bioraznolikosti živog svijeta. Danas je taj ekosistem ugrožen zbog iseljavanja ljudi s Učke i zapuštanja tradicionalnih djelatnosti. Livade se sve manje koriste za ispašu i sjenokošu pa postupno zarastaju šumom, a brojnim livadnim vrstama prijeti nestanak.

Nasumično razbacani otisci dlanova različitih boja, na u bijelo oslikanoj kamenoj podlozi, simboliziraju bioraznolikost koja je direktna posljedica djelovanja ljudskih ruku. Čovjek je u ovom slučaju ostavio pozitivan utjecaj na prirodni svijet. Razigranost i šarolikost kompozicije predstavlja raznolikost živog svijeta na ovim pašnjacima. Neki otisci dlanova su u crnoj boji, kao simbol prividnog uništavanja (krčenja šume), ali u kompoziciji ipak dominiraju vedre boje. Iako otisci djeluju kao da su nasumično razbacani, detaljnijim pregledom pojedinih segmenata

ove slikarije ipak se uočava red i određeni ritam te kontrasti toplih i hladnih boja ili komplementarni kontrasti.

Ovdje se autor direktno referira i na otiske dlanova Aboridžina, Paleoindijanaca i drugih plemenskih naroda, koje su ostavljali po zidovima špilja i stijenama. Slike dlanova su stvarali utiskivanjem zemljanih pigmenata (pozitiv) ili puhanjem pigmenata oko dlana (negativ). Ta praksa se pojavila već u paleolitiku, a želja za ostavljanjem svog traga nastavila se kroz povijest sve do danas. Umjetnik je u stvaranju otisaka na ovoj lokaciji koristio suvremene materijale – industrijski proizvedenu ekološku boju, no

unutarnji impuls je ostao isti kao i kod ljudi od prije više desetaka tisuća godina – ostavljanje svog traga.

Zanimljivost je da na ovoj točki zapravo nema umjetnikova otiska! Otiske su ostavljale volonterke Parka prirode Učka, a autor ih je samo usmjeravao gdje da ostave otisak i kako da ga orijentiraju. Koliko je to univerzalna želja pokazuje činjenica da posjetitelji, a osobito djecu, ova točka potakne da potrče prisloniti svoj dlan na neki od otisaka. Možda je to odjek tih minulih vremena dok smo kao vrsta obitavali u špiljama, a negdje u genima ili podsvijesti imamo zapisano mutno sjećanje na ostavljanje otisaka u špiljama!?

6 GEOGLIFI OVACA

Geoglifi ovaca na simboličan način vraćaju stada na ove pašnjake te prikazuju istarsku autohtonu vrstu, ovcu pramenku, na pašnjacima koji su se u prošlosti upotrebljavali za ispašu. Područje nastanka i uzgoja istarske ovce pramenke naš je najveći poluotok Istra, po kojemu je ova pasmina i dobila ime. Ona je najmlječnija hrvatska izvorna pasmina ovaca. Ovce su uglavnom šarene ili crno-bijele, rjeđe potpuno crne, dok je najmanje potpuno bijelih jedinki. Mlijeko prosječno sadrži sedam posto mliječne masti, pa se većinom prerađuje u tradicionalan polutvrdi, punomasni sir te u skutu.

Ovi geoglifi napravljeni su po uzoru na petroglife Paleoindijanaca, koji se danas mogu pronaći u velikom broju u pustinjama i stepama Divljeg zapada. Otuda stilizacija figure, relativno pravokutan oblik tijela i šare unutar tijela (valovite pruge u ovci, točke u ovnu). Spirala na mjestu rogova ovna ponavlja motiv spirale koji je prisutan i na nekim drugim radovima na Land art stazi, a susreće se u brojnim oblicima u prirodi te unutar simbolike drevnih kultura.

Zasad su napravljena samo dva geoglifa – geoglif ovce i geoglif ovna, koji predstavljaju par, čime simboliziraju potencijal da se 'plode i množe' i

ponovo napuče ove pašnjake. Geoglifi se mogu ugledati već iz daljine, ali samo iz jednog smjera obilaska staze, jer su položeni na jugoistočnoj padini jedne vrtače. Dimenzije ovna su $7,5 \times 7,6$ m, a ovce $5,9 \times 6,8$ m.

Tijelo ovce i ovna je gotovo pravokutne forme s proporcijama stranica 1:2. U tijelu ovna su ravnomjerno raspoređeni manji kamenovi tvoreći pravilan raster, simbolizirajući crne mrlje koje su karakteristika ovce pramenke. U tijelu ovce se pak nalaze četiri valovite petroformne linije, ravnomjerno raspoređene, a koje aludiraju na kovčavost vune.

7 CRVENO STABLO

Poruka ovog land arta govori o negativnom utjecaju čovjeka na prirodu. Plinovod, dalekovod, odašiljači, radar, prometnice, tunel Učka – sve su to ljudski produkti koji neprirodno strše usred planinske ljepote. Tako i ovo crveno stablo, koje se nalazi na uzvišenju usred pašnjaka Sapaćice između trasa plinovoda i dalekovoda, neprirodno dominira krajolikom, prenoseći poruku o čovjekovu nagrđivanju i uništavanju prirode. Ipak, ono plijeni pažnju, privlači i poziva da sjednete pokraj njega i uživate u krajoliku.

Ovo je čisti *site specific art*! Za razliku od ostalih radova land arta na stazi, koji bi svoju umjetničko-ekološku priču mogli jednakovrijedno prenositi i na nekim drugim mjestima, 'Crveno stablo' je čvrsto vezano uz ovu lokaciju. Nalazi se na uzvišenju usred pašnjaka Sapaćice, točno između trasa plinovoda i dalekovoda koji nagrđuju prirodne vizure ovog kraja. Na Učki i Čićariji postoje i drugi ljudski produkti koji neprirodno strše usred planinske ljepote – veliki odašiljač i radar na najvišem vrhu Vojaku i manji odašiljači na drugim vrhovima, a koji se vide s ove lokacije, prometnice s kojih buka povremeno dopire sve do Land art staze, tunel Učka koji prolazi direktno ispod trase staze, i dr.

Poruka 'Crvenog stabla' je, za razliku

od prethodne dvije točke, negativan utjecaj čovjeka na prirodu, jer ono svojom intenzivno crvenom bojom i visinom od 5,5 m neprirodno dominira krajolikom, baš poput stupova dalekovoda ili trase plinovoda s odušnicima. Stablo se vidi i iz daljine sa svih strana i može se ugledati iz bilo kojeg smjera kojim se obilazi staza. Zato ovo stablo nigdje drugdje na trasi Land art staze ne bi moglo tako dobro ispričati svoju priču kao na ovom mjestu. Ipak, ono plijeni pažnju i na pozitivan način – privlači posjetitelje i poziva ih da sjednu na klupu pokraj stabla te uživaju u pogledima na Učku i brežuljke Čićarije.

Land art se inače mijenja ovisno o kutu promatranja, kontekstu (tj. onom što se nalazi u pozadini land arta), daljini iz koje se promatra, dobu dana i osvjetljenju, vremenskim prilikama te godišnjem dobu – sve to utječe na doživljaj rada, ne samo ovog stabla, već svih radova u prirodi. 'Crveno stablo' je u poslijepodnevним satima izrazito osvijetljeno i gotovo kao da gori crvenom bojom u odnosu na zelenu pozadinu okolnih brežuljaka. No, taj dojam se stječe samo ako se gleda iz jedne određene točke na stazi. U jutarnjim satima je taj intenzitet boje nježniji, a uočljiv je sa sasvim drugog mjesta. Kontrast crvene boje prema zelenoj

pozadini šume neće biti vidljiv ujesen, kada šuma postane smeđa ili siva. Zimi kad padne snijeg dojam će opet biti drugačiji, jer kontrast više neće biti crveno-zeleno, već crveno-bijelo. 'Crveno stablo' se drugačije doživljava ako se promatra iz daljine ili ako mu se osoba približi, a iskustvo se potpuno mijenja ako osoba uđe među njegove grane i promatra okoliš 'iz' stabla. Također, nije isto promatra li se stablo s Učkom u pozadini ili se iza stabla naziru stupovi dalekovoda.

8 KAMENI ZUBI

Ogoljela kamena površina ističe se poput mrlje u odnosu na okolnu travu, a mnogi kameni zubi strše u zrak. Oslíkani u zlatnu boju šalju poruku da dugovječna priroda itekako može 'pokazati zube' ako čovjek pretjera s njezinim uništavanjem.

Ovo izbočeno kamenje vezano je za matičnu stijenu u podlozi. Autor je odabrao 23 kamena visine između 20 i 50 cm i oslikao ih zlatnom bojom kako bi se istaknuli na pozadini blijedosivog kamenja i na sunčevoj svjetlosti sjajili metalnim sjajem. Broj 23 ovdje nema neku posebnu simboliku, jer je autor odabirao kamenje koje je bilo najprominentnije i koje se uklapalo u kompoziciju, tvoreći određeni red, stvarajući ritam i međusobnu harmoniju.

'Kameni zubi' su nekoliko metara udaljeni od glavne staze, pa se pri usponu prema ovoj točki doista prvo uočavaju obojeni šiljci, a tek kad se skroz približi lokaciji cijela kompozicija. Možete ući i među 'zube' ili ih promotriti sa stražnje strane. Sa svakim pomakom kompozicija se ponešto mijenja.

Ovi 'zubi' u sjećanje dozivaju drevne mitove o dva velika suparnika slavenskog panteona, Perunu i Velesu. Perun je nebeski bog groma i munje, vatrenog i suhog, koji vlada nad svijetom s najviših grana Svetog drveta, a s druge

strane Veles je podzemni kralj povezan s vodom, zemljom i vlagom, koji vlada carstvom mrtvih iz njegova korijenja. Svemirska borba između njih dvojice odvijala se u ciklusima, gdje je Perun napadao munjama i gromovima s nebesa svog neprijatelja Velesa, koji se pretvara u razne životinje, nalik zmiji ili zmaju. Na kraju Perun uspijeva nadvladati Velesa – otjerao ga je u njegovo vodeno podzemlje. Vrhovni je bog potom ponovo uspostavio red u svijetu. Mit je bio cikličan i ponavljao se svake godine, objašnjavajući smjenu godišnjih doba. Velesova smrt nikad nije bila stalna, jer bi se ponovo rodio kao zmija koja razdire svoju staru kožu i pojavljuje se u novom tijelu. Upravo ovi 'kameni zubi' asociraju na podzemnog Velesa, koji se transformira u zemlju, kao tamno načelo prirode, u opoziciji, ali i ravnoteži s onim svijetlim načelom Peruna.

Kada posjetitelj dođe do ovih 'zuba', može razmisliti o svemu onome što je u prirodi naizgled prijeteće, neobjašnjivo, nepoznato. Za nekoga to mogu doslovno biti zmije kojih se ljudi obično boje i koje skrivene u travi mogu 'pokazati zube' kada ih preplaše nepažljivi izletnici. Ipak, i zmije su u prirodi potrebne zbog ekološke ravnoteže, jer sprječavaju pretjerano razmnožavanje glodavaca.

9 TROKUT I GLAGOLJIČKA STIJENA

Trokut od poslaganog i nasipanog kamenja, dimenzija 245×280 cm, svojim vrhovima usmjerava izletnike prema pašnjaku Sapačići i Poklonu (ulazu br. 1), prema Stražici (ulazu br. 2) i prema odmorištu na Malom vidikovcu gdje se nalazi i 'Glagoljička stijena'.

Ako se pažljivije pogleda, na samom trokutu, kao i na okolnom rasutom kamenju, daju se uočiti spiralni fosili planktonskih foraminifera, vrste morskih praživotinja koje imaju vapnenačku ljušturu. Ljušture uginulih foraminifera gomilaju se na dnu oceana, stvarajući debele naslage vapnenca koji se kasnijim tektonskim procesima izdižu iz mora i postaju dijelovima planine.

Ovaj mali geoglif je napravljen, poput 'Kamene gomile' na četvrtoj točki, također u svrhu usmjeravanja posjetitelja, kao putokaz. Staza prolazi uz svaku stranu trokuta i tako tvori tri smjera (dva smjera su glavni put staze, a treći smjer ide do klupe, 'Glagoljičke stijene' i Malog vidikovca). Posjetitelji koji dođu na ovo mjesto često žele stati baš u sredinu trokuta i tu se fotografirati da bi zabilježili taj trenutak.

Istostranični trokut simbolizira idealne 'božanske proporcije', dok bi čovjeka predstavljao pravokutni trokut, koji nastaje dijeljenjem jednakostraničnog trokuta. Pravokutni je trokut po Platonovom mišljenju simbol zemlje, kod kojega se izgubila prvobitna

ravnoteža idealnih proporcija istostraničnog trokuta.

Na ovom dijelu Land art staze, s Malog vidikovca, pruža se pogled na Gavranov greben i Istru. Dolje u Istri nalaze se gradići Roč i Hum, a između njih prolazi Aleja glagoljaša, umjetnički spomen na glagoljašku povijest ovih krajeva. Iz tog razloga na malenoj stijeni nasuprot klupe upravo na glagoljici napisani su stihovi iz jedne pjesme Borisa Pecigoša koja odaje počast planini u svjetlu njene geološke povijesti:

*Kralj sam gore velebnе,
stijene iz mora iznikle,
eoni su joj dani kratki,
a ja tek dah neznatni.*

10 LABIRINT

Ovaj geoglif promjera 11 m je u formi labirinta, a nalazi se na jednoj livadi i usmjerava posjetitelje da ostanu na pravom putu na mjestu gdje staza oštro skreće. Labirint ima dva ulaza/izlaza i staza prolazi kroz labirint koji se ne može zaobići. Napravljen je tako da staza ulazi u labirint na jednoj strani, a izlazi s druge strane (ili obratno, ovisno o smjeru obilaska staze). Samim time posjetitelj promatra ovaj umjetnički rad iz više perspektiva – iz vanjske dok se približava labirintu, a potom ulazi u njega, ulazi u samo umjetničko djelo i postaje dijelom njega te ga promatra iznutra prema van.

Ovaj labirint je umjetnikova tvorevina iz 2011. godine, a za ovu lokaciju je dodatno proširen te nije potpuno isti kao labirinti naslikani na dlanovima. U ovoj formi geoglifa ima još jedan vanjski prsten, tj. stazu. Radi ravnoteže dodan mu je i treći ulaz koji je zapravo 'slijepi', tako da se sva tri ulaza/izlaza međusobno nalaze pod kutem od 120° . Taj 'slijepi' krak nema funkciju ulaza/izlaza, ali tvori simetričnu ravnotežu konstrukcije te usmjerava na ogranak staze do Gornjeg vidikovca gdje se s visoke litice pruža širok pogled na Istru, geomorfološki spomenik prirode kanjon Velu dragu te glavni masiv Učke.

Labirinti su složene forme putanja koje vode do središta i nazad (na engleskom *labyrinth*) ili pak razgranate mreže koje traže snalažljivost i orijentaciju da bi se pronašao izlaz (na engleskom *maze*). Kruženje vijugavim stazama labirinta prema njegovu središtu predstavlja traganje za odgovorima i putovanje u unutrašnji svijet, u središte duše. Dolazak u središte labirinta simbolizira kontakt s božanskim i sa svojim unutaršnjim Ja te stjecanje spoznaje ili uvida. Potom slijedi povratak iz labirinta u vanjski svijet sa svrhom realizacije stečenih uvida.

Goran Marković

Labirint ima i zaštitničku funkciju zbog opetovanog ponavljanja prstenova (zidova), što u simboličkom smislu predstavlja zaštitu svetih tajni koje se nalaze u središtu od onih koji bi ih mogli zlorabiti, od neposvećenih tragalaca koji nisu prošli inicijacijska iskušenja kako bi zaslužili pristup skrivenim znanjima. To je zamjetljivo na posjetiteljima – neki samo prođu kroz njega bez osvrtnanja ili ga čak zaobiđu, drugi uživaju u prolasku i zamršenosti njegove forme te dolaze do središnjeg oslikanog kamena koji ih svojim likovnim prikazom i položajem u samom centru poziva da ga dotaknu, a treći pak prolaze labirintom u dubljem meditativnom stanju.

U psihološkom smislu, labirint vodi u središte bića, najskriveniji dio duše u dubinama nesvjesnog, gdje mogu biti skrivena unutarnja bogatstva i vitalne psihičke moći, ali i naši ‘demoni’, ‘čudovišta’, poput mitskog Minotaura, polučovjeka, polubika, koji simbolizira potisnute destruktivne nagone, s kojima se junak Tezej morao izboriti, uz pomoć više svijesti – niti vodilje, odnosno klupka vune kojeg mu je dala Arijadna, da se ne izgubi u hodnicima.

Središnji kamen je na vrhu djelomično oslikan. Podloga je zelena i plava – simbol je to prirode (zemlje) i neba, simbol vanjskog, pojavnog,

materijalnog i unutarnjeg, nevidljivog, duhovnog. Na podlozi je naslikan zlatni dlan, ovaj put bez labirinta u sredini, jer se ovdje događa inverzija – sâm dlan se nalazi u središtu labirinta. Dlan poziva na kontakt sa središnjim kamenom što u psihološkom smislu predstavlja zahvaćanje u svoju suštinu. Dlan simbolizira djelatnu moć čovjekovih ruku u prirodi, koje stvaraju obilježja ljudsku zajednicu kroz finu mrežu međudnosa, što je predstavljeno isprepletenim srebrnim linijama koje prate teksturu stijene pa su zato razlomljene, valovite ili nepravilne, sijeku se međusobno pod raznim kutovima i tvore oblik nepravilne mreže.

II KAMENO IGRALIŠTE

Ova interaktivna točka poziva posjetitelje da se i sami uključe u land art. S obzirom na obilan izvor lomljenog kamenja na površini od oko 150 m², autor je želio potaknuti izletnike da se i sami poigraju s gradnjom land arta – stupa, gomile, piramide, kruga, spirale ili nekog drugog oblika po želji. To je izvrstan način da potaknete vlastitu kreativnost te da se pridružite svojevrsnom land art *happeningu* na otvorenom. *Happening* (eng. događaj

ili zbivanje) je jedan oblik akcijske umjetnosti nastao šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, u kojoj sam čin stvaranja postaje jednako važan kao i stvoreno djelo te umjetnik u svoj stvaralački proces može uključiti i publiku u grupnoj interakciji. Putem traženja, uzimanja i slaganja kamenja ostvaruje se i direktan taktilan kontakt s prirodom, što je glavna tema ovog umjetničko-ekološkog projekta.

Također, izlaskom iz prethodne točke 'Labirint', koji u simboličkom smislu predstavlja meditativnu točku za dublji susret s vlastitim bićem i njegovom slojevitošću, dolazi se do ove točke, koja predstavlja mjesto za odmor i spontano stvaranje, čiji se rezultat ne može ni planirati, niti predvidjeti, nego u njemu samo treba uživati kroz igru.

12 SPIRALNI GEOGLIF

Spiralni geoglifi nisu novost. Pojavljuju se već prije nekoliko tisuća godina, npr. kao rep poznatog drevnog geoglifa majmuna u pustinji Nazca u Peruu. Brojni su i recentni primjeri među suvremenim umjetnicima land arta. To ne čudi s obzirom na univerzalnost simbola spirale, njenu pojavnost u prirodi i njeno psihološko i duhovno značenje, objašnjeno pod 1. točkom 'Travnati vršak'.

Ovaj geoglif u formi spirale promjera 13,5 m, napravljen je po uzoru na presjek spiralnih ljuštura fosilnih foraminifera numulita, koje je moguće pronaći u obližnjem rasutom kamenju na ovom lijepom stjenovitom vidikovcu (Donjem vidikovcu) s

pogledima na vršni greben Učke, litice Stražice, kanjon Velu dragu i Istru.

Učka i Čičarija su građene od stijene vapnenca, koja je nastajala dugotrajnim taloženjem vapnenačkih skeleta planktonskih organizama u ondašnjem oceanu Tethys, u razdoblju krede od prije 140 milijuna godina, pa sve do sredine tercijara, prije 30 milijuna godina. Sudaranje Afričke i Europske ploče uzdiglo je Alpe i Dinaride, čiji su sastavni dio Učka i Čičarija. Zato danas na ovome mjestu, na visini preko 900 m nad morem, možemo pronaći ostatke organizama koji su nekada živjeli u dubokom moru.

Ovdje je riječ o spirali kroz koju se može hodati do središta i nazad, kao

da se radi o još jednom labirintu koji simbolizira postepeni, ciklički razvoj, baš kao što i foraminifere postepeno nadograđuju svoje ljušture i rastu iznutra prema van. Šiljci od kamenja unutar staze aludiraju na septume (pregrade) unutar spiralnih zavoja ljušturica. Zavoji geoglifa nisu u potpunosti pregrađeni sa 'septumima' jer bi to otežalo hodanje do središta, već postoji samo ritmična naznaka pregrada u obliku tih šiljaka.

U središtu 'Spiralnog geoglifa' je kamen oslikan u plavo, kao simbol mora u kojem su foraminifere nekada živjele, a zlatni otisak dlana s labirintom u sredini, kao i na drugim radovima, opet poziva na kontakt.

13 KAMENA ŠUMA

Na jednom mjestu uz stazu, gdje je šuma u potpunosti iskrčena, ostali su samo tužni panjevi kao podsjetnik na snažna stabla koja su nekada ovdje rasla i pružala dom mnogim šumskim bićima. Instalacije land arta na ovom mjestu predstavljaju izravan umjetnički podsjetnik na štetu koja nastaje zbog nerazborite i pretjerane sječe stabala. Na osam panjeva nalazi se oslikano kamenje koje predstavlja 'dušu nestalog drveća', ali i 'sjeme novog života' koji niče iz razvalina ljudskog djelovanja. Time je umjetnik želio ukazati na regenerativnu moć prirode i njenu neuništivost.

Na panjeve je postavljeno kamenje koje podsjeća na jaja – prikladan simbol sjemena novog života koji će se u budućnosti ovdje ponovo razviti. Osam 'jaja' nosi simboliku broja osam, vezanu za poruku koju je autor htio prenijeti (znak beskonačnosti, reciklirajući tok energije, ciklusi koji se ponavljaju, rast sa svakim novim ciklusom, kozmička ravnoteža, ekspanzija, napredovanje, ekspresija i sl.). Upotrebene su jarke boje kako bi se kamenje isticalo u okolišu i kako bi svojom pojavom uljepšalo i estetski 'podiglo' ovu pustoš.

14 STIJENSKA SLIKARIJA NA LITICI

Tema ove velike stijenske slikarije (petroglifa) dimenzija 300 × 300 cm jesu lišajevi, njihova raznolikost i važnost za ekosustav. Uočava se već s glavne staze, no može joj se prići bliže kratkim ogrankom staze, dotaknuti je i uživati u njoj i okolnoj prirodi pod samom liticom Stražice. Lišajevi su izuzetno osjetljivi na ljudsko djelovanje, poput onečišćenja ili sječe šuma. Zbog nestajanja staništa, promjene mikroklimatskih uvjeta i onečišćenja zraka, postali su ugroženi.

Inspirirana je tipom lišajeva koji su crvenkastosmeđe boje, imaju listaste krajeve, a u sredini su kružna plodna tijela (apoteciji). Rad simbolizira rađanje

života na škrtom tlu, jer su lišajevi pioniri vegetacije koji prvi nastanjuju nova područja. Široki prsten crvenkasto-narančaste boje oko bjeličastog područja predstavlja regenerirajući upliv sunčeve svjetlosti, toplinu i širenje. To je posebno izraženo u poslijepodnevним satima kada već zalazeće Sunce svojom toplom svjetlošću obasja ovu stijenu, a slikarija kao da zaplamt.

Ovo je najveća homogena stijenska slikarija na Land art stazi. Nalazi se na okomitom zidu visoke litice Stražice, koja je udaljena od glavne staze oko 30 metara. Vrlo se dobro vidi s glavne staze, no dojam je različit promatra li se s

glavne staze ili joj se pride bliže. Dojam ovisi i o kutu promatranja, o osvjetljenju, a pogotovo o godišnjem dobu. Dok tijekom ljetne vegetacije dominira narančasto-zeleni kontrast, zimi se to mijenja u sasvim drugačiju vizuru.

Kompleksan organski oblik lišaja je stiliziran, crnom linijom su naglašene vanjske konture i obrisi krugova u središtu. Detalji promatrani skroz izbliza podsjećaju na drevne špiljske crteže koji su stvarani s crvenkastim zemljanim pigmentima, a konture su naglašavane s crnim linijama. Slikarija također podsjeća i na mandalu zbog svog kružnog oblika i radijalne simetrije.

15 MAHOVINA I

Petroglif veličine 36 × 36 cm, naslikan na malenom kamenu nasuprot klupe za odmor koja se nalazi na glavnoj stazi, skreće pozornost na mahovinu koja je gusto obrasla gromade kamenja na siparu pod liticama Stražice. Inspiriran je intrigantnim oblicima sporangija mahovina (tobolaca sa sporama) i peristoma (usnih otvora tobolaca). Ovaj kružni petroglif je zapravo stilizirani peristom gledan odozgo u trenutku kad se otvorio i otkrio komoru sa sporama. Uočavaju se njegovi vanjski žutosmeđi 'listići' koji su se rastvorili poput latica cvijeta. Središnja crna komora sa sporama predložena žutim točkama, djelomično je zaštićena bijelim 'listićima', koji su zapravo ostaci spojnog tkiva vanjskih 'listića'.

Ova stijenska slikarija je zbog zrakasto raspoređenih vanjskih 'listića' žutosmečkaste boje ujedno aluzija na sunce koje obasjava ovo područje tek u poslijepodnevnim satima, kada i sam petroglif 'zasja' i dolazi do punog izražaja obasjan toplim sunčevim zrakama.

Aluzija je to i na oblik mandale, čime ovaj rad ima i duhovnu dimenziju. Kružni oblik, radialna simetrija motiva, 16 pravilno raspoređenih vanjskih 'zraka', središte koje sadržava 'sjeme' u tamnom, mračnom okrilju koje simbolizira skrivenost i misteriju unutrašnjeg i duhovnog svijeta te bijeli unutrašnji

'listići' koji zakriljuju središte i time ga dodatno štite, sve su to duhovni simboli karakteristični za mandale. Zanimljivo je kako je ovaj motiv proizašao iz same prirode, iz usnih otvora tobolaca mahovine, a u sebi sadrži ovakvo drevno duhovno poimanje svijeta predloženo mandalama.

Ovaj rad predstavlja *site specific art*, jer dolazi do izražaja tek u kontekstu mahovine u pozadini. Ne mogu se zanemariti kontekst i okolna priroda. Ovaj petroglif je malih dimenzija i dio 'slike' čini upravo ta mahovina na kamenju u pozadini na padini sipara. Iz

tog razloga je na ovom mjestu postavljena klupa kako bi posjetitelj, dok sjedi i odmara, promatrao petroglif i cijeli njegov kontekst.

Inače, rašireno je pogrešno uvjerenje da mahovina raste samo na sjevernoj strani stabala ili kamenja te da se po njoj može odrediti sjever. Mahovina raste u sjenovitim i vlažnim predjelima, bez obzira na orijentaciju staništa. Ovaj predio, primjerice, okrenut je prema zapadu, a mahovina prekriva gotovo sve kamenje.

16 MAHOVINA II

Mozaično oslikana stijena veličine 290 × 450 cm, djelomično prekrivena mahovinom, također za temu ima mahovinu. Na monokromno oslikanim ploham fragmentirane stijene nacrtani su peristomi (usni otvori tobolaca) gledani odozgo. U ovom slučaju su izrazito stilizirani, a kružni oblici opet aludiraju na mandale. No, postoje i stilizirani crteži tobolaca gledanih iz profila, koji izgledaju kao travke ili neotvoreni cvjetovi na stapkama. Kod ove slikarije autor je želio i bojama i veličinom kompozicije postići uočljivost i šarenilo, za razliku od petrogliфа 'Mahovina I' koji posjetiteljima lako promakne ukoliko nisu pažljivi promatrači.

Boje za podlogu pojedinih segmenata su povezane sa životnim ciklusom mahovine – dvije zelene nijanse dočaravaju boje nespodne faze razvoja mahovine, žuta pri vrhu kompozicije dočarava sunčevu svjetlost potrebnu za fotosintezu, zagrisito crvena predstavlja zemlju 'crljenicu', a plave nijanse aludiraju na podzemne vode i vlagu potrebnu za rast, a posebno za razmnožavanje tijekom spolne faze. Tobolci mahovine u jednom trenutku postaju narančasto-smečkasti, ali to mogu vidjeti samo oni koji zastanu, pomiluju i pažljivo je promotre, jer su tobolci vrlo mali i diskretni. Stoga je umjetnik na narančaste plohe stavio

otisak dlana s labirintom u sredini, kao poziv na približavanje i kontakt te na osvještavanje ljepote mahovine i njenog osebujnog životnog ciklusa. Crteži peristoma i sporangija su nacrtani tankim linijama i točkama u diskretnoj zlatnoj boji, kako bi se uočili tek kad se potpuno približite ovoj slikariji, baš kao što ćete detalje žive mahovine uočiti tek kada je promotrite iz velike blizine.

Na lijevoj strani je otisak lijevog, a na desnoj desnog dlana. Budući da su udaljeni jedan od drugoga, ne možete ih istovremeno dotaknuti, već morate malo 'ući' u ovaj rad kako biste

ostvarili kontakt i time postajete dijelom kompozicije.

Lijeva i desna strana ove kompozicije može označavati žensku i mušku jedinku u spolnoj fazi razvoja mahovine, ali i žensku i mušku stranu naše psihe, koje bi trebale biti u ravnoteži i 'u spoju' kako bismo bili psihički zdrave i stabilne osobe. Kako se kod mahovine razmnožavanje u spolnoj fazi između jedinki različitog spola odvija putem vode, tako se i kod čovjeka psihičko sjedinjenje 'animusa' i 'anime' odvija na razini emocija, koje su u ezoteriji predstavljene elementom vode.

17 MONOLIT S MOTIVOM SPIRALE I

Tema dvije slikarije koje se nalaze na monolitima na 17. i 18. točki je spirala kao osnovna forma prirode koja se pojavljuje od mikrokozmosa do makrokozmosa. Spiralna forma prisutna je, primjerice, u DNK-u, u ljušturicama mikroskopskih organizama koje grade vapnenačke stijene brojnih planinskih masiva, u puževim kućicama, u zavijutku mladog lišća paprati i drugog bilja, u vodenim vrtlozima i velikim atmosferskim ciklonama te u obliku galaksija.

Prvi monolit se nalazi uz samu stazu i formom spirale dimenzija 155 × 195 cm aludira na gradivne elemente stijena Učke i Čićarije – nevidljive spiralne mikrofosile, koje umjetnički rad na ovaj način čini vidljivima.

Četiri nepravilne valovite izdužene plohe boja su aluzija na geološke slojeve zemlje. Crvenkasta i smečkasta su tradicionalne boje zemlje. Crna boja predstavlja slojeve u kojima se stvara i akumulira nafta, koja nastaje iz ostataka organizama koji su geološkim procesima dospjeli u dubine Zemlje te su se pod visokim tlakom i temperaturom pretvorili u 'crno zlato'. Žuta predstavlja svijetlije slojeve stijena koji se javljaju u određenim geološkim formacijama. Naglašen je kontrast žute i crne boje koje su postavljene jedna kraj druge, s tim da žuta dominira, a crna

se 'uvlači' između dva sloja poput klina. Vizualno 'teža' tamnocrvenkasta ploha boje je na dnu kompozicije, a svijetlija i 'lakša' smečkasta ploha na vrhu.

Spirala zauzima cijeli 'okvir' slikarije i naslućuje se da izlazi iz njega i širi dalje u prostor. Time ona ne simbolizira samo neki pojedini primjerak spiralnog mikrofosila, već sveukupnost fosilne tvorbe stijena. Spirala je u bijeloj boji jer većina takvih fosila tvori bjeličaste stijene (npr. vapnence i krede). Središte spirale je u samom centru ovog monolita, što ostavlja dojam stabilne ravnoteže i harmonije, dok

koncentrično ponavljanje zavijutaka spirale stvara pulsirajuću ritmičnost nasuprot tromom i stabilnijem ritmu horizontalno položenih slojeva 'zemlje'.

Na tu stijenu se možete nasloniti jer je odmah uz put. Ovisno o visini osobe, sredina spirale dolazi negdje na područje srca, koje se u nekim tradicijama smatra središtem čovjeka. Zbog toga ovaj monolit ima i duhovnu simboliku centriranja u svom biću, fokusiranja energije prirode putem spirale u jednu žarišnu točku i potom njeno upijanje iz stijene posredstvom ove, opet 'mandalaste' slikarije.

18 MONOLIT S MOTIVOM SPIRALE II

Drugi monolit je malo uvučen u šumu, a sa spiralom obrađuje temu paprati. Nakon promišljanja stijenske slikarije, preporuka je da odete iza monolita na, od prirode stvoreno, malo odmorište ili da se čak popnete na monolit i uživajte u drugačijoj perspektivi šume i ovog rada.

Na ovom radu veličine 250 × 180 cm osvježavajućom nijansom zelene boje dočaran je stilizirni oblik spiralnih zavijutaka lišća mlade paprati. Pet stabljika tvore kompleksnu, isprepletenu formu, a spirale variraju po veličini, orijentaciji i položaju, kako bi se dobila

skladna, razigrana i dinamična kompozicija. Pozadina je obojana u tamnije zeleno da se naglasi zelenilo koje se s proljećem budi u prirodi. Vanjski rub izdanaka paprati obrubljen je bijelom linijom koja ističe konturu stabljike i spirale.

Pet spirala nosi simboliku broja pet, što je i simbol čovjeka, s dvije ruke, dvije noge i glavom. Broj pet u ezoteriji predstavlja promjene (buđenje proljeća u prirodi), kretanje i rast (fizički, ali i duhovni), kontakt s fizičkim (pet osjetila, pet prstiju, pet elemenata, pentagram), simbol je sreće u Kineza...

I središta spirala, poput otisaka dlanova na drugim radovima, intuitivno vas 'zovu' da ih dotaknete. Budući da je na slikariji pet spirala, posjetitelj se može igrati s kombinacijama spirala koje će istovremeno dodirnuti s oba dlana. Slikarija prikazuje paprat koja hranu i energiju za svoj rast crpi iz zemlje te je fokusira u središtu spirale gdje se odvija najveći razvoj novih stanica. Ovo simbolički predstavlja kontakt s energijama zemlje u njihovom žarištu u središtu spirala, pa tako možete posredstvom ove slikarije, uz vizualnu i estetsku, imati i onu neopipljivu, duhovnu zadovoljštinu.

Ovo je kratak slijepi ogranak Land art staze od Ulaza 2 do vidikovca Kroga. Nakon što posjetite Krog morate se vratiti nazad do Ulaza 2, a potom nastaviti obilazak staze slijedeći narančaste oznake.

19 STRAŽAR

Instalacija land arta visine 230 cm, napravljena od cjepanica akacije naslaganih između dva stabla bukve, nalazi se na usponu do vidikovca Kroga na Stražici (1001 metara nadmorske visine).

Stražica je dobila ime po nadzornim (stražarskim) postajama iz uskočko-mletačkog rata koji se vodio u 17. stoljeću. Ostaci u obliku suhozida i malih umjetno poravnanih proplanaka su vidljivi na više mjesta duž izduženog grebena. S vidikovca, kao i s ostalih stražarskih položaja na Stražici, pruža se pogled na zapadne obronke Učke, Istru i cestu Giuseppinu (Jozefinu) koja je u ono vrijeme povezivala Kvarner i Istru preko prijevoja Poklona, a povezuje ih i danas. Cesta je nazvana u čast caru Josipu II, koji ju je dao izgraditi krajem 18. stoljeća.

Instalacija u kontekstu ove lokacije ciljano podsjeća na stražara u uspravnom vojničkom stavu i širokih ramena, koji se sakrio među stablima. Vršna cjepanica predstavlja stražarevu glavu. Rad se nalazi na oštrom zavoju serpentinastog puteljka koji vodi do vidikovca pa se 'Stražar' vidi već iz daljine iz oba pravca, i pri usponu i pri silasku.

Cjepanice tvore trodimenzionalnu konstrukciju dimenzija 230 × 43 × 30 cm. Sastavni dio ove skulpture land arta su i dva stabla bukve koja čine

kontrast prema cjepanicama akacije. Tekstura godova i različita debljina cjepanica doprinose razigranosti kompozicije.

Narančasti odjeljak staze spaja Ulaz 2 s Ulazom 1 na Poklonu, odakle ste započeli svoj obilazak Land art staze.

20 TRAVNATI PLATO

Na travnatom platou na izboju nad strmom padinom nalazi se jednostavni geoglif promjera 5,5 m s višeslojnom simbolikom kruga i središta. Land art su u formi kruga od kamenja stvarali brojni suvremeni umjetnici – Richard Long, Andrew Rogers, Andy Goldsworthy i drugi. Krug je čest motiv i u primitivnim umjetnostima. Čista jednostavnost kruga opčinjava svojim savršenstvom.

Crvenkasto kamenje ovog geoglifa tvori nježan kontrast prema zelenoj travi platoa, ali i prema središnjem kamenu sivkaste boje. Ovo je jedina lokacija na stazi gdje se nalazi ovakav vapnenac riđe boje.

Kružni obilazak Land art staze započeo je ulaskom u kružni geoglif na 'Travnatom vršku', a završava ulaskom

u kružni geoglif na 'Travnatom platou'. Krug, kao jedan od temeljnih arhetipskih simbola, na prvoj je točki simbolizirao potencijal i mogućnost, sjeme ili maternicu iz kojih se može roditi nešto novo i značajno za posjetitelja koji svjesno obilazi ovu umjetničku stazu u srcu prirode, prožetu drevnom duhovnom simbolikom. Na ovoj posljednjoj točki krug se zatvara. Ovdje krug predstavlja cjelovitost, potpunost i zaokruženost doživljenih i proživljenih iskustava na Land art stazi. Simbol je evolucije, cikličnog razvoja, beskonačnosti i bezgraničnosti te, osim što simbolički zatvara obilazak staze, istovremeno poziva na ponovni dolazak.

Kamen u središtu kruga naglašava povratak u vlastiti centar, u stanje mira i jedinstva, koje je posljedica jednog duhovnog putovanja s mnoštvom impresija iz prirode, upotpunjenih estetskim doživljajem likovnih djela na ovoj stazi.

Ovo je mjesto udaljeno od staze petnaestak metara i samo po sebi može biti ugodno odmorište na gustoj i mekoj travi unutar kruga ili na malom uzvišenju pokraj platoa, na čijem vrhu raste lijepo veliko stablo bukve. Stablo poziva da ga se zagrlji uz zahvalu prirodi, a cijela ova lokacija služi za oproštaj od šume prije povratka na Poklon i nazad u civilizaciju.

Za kraj

Na kraju ovog putovanja kroz dvadeset točaka Land art staze, možete zaključiti da cijela staza priča jednu kontinuiranu priču. Iako svaki rad ima i svoju zasebnu priču, ni jedan ne stoji sam za sebe, nego su međusobno povezani i odnose se na glavnu temu koja je navedena u uvodu – kontakt s prirodom, promišljanje prirode i ekološka svjesnost. Na stazi se ponavljaju simboli dlana, labirinta, spirale i kruga da bi se naglasila duhovno-simbolička uloga ovog projekta, koja priziva magijske slike drevnih naroda i njihovog jedinstva s prirodom, koju su željeli upoznati, razumjeti, prema kojoj su osjećali strahopoštovanje i zahvalnost te su njezine misterije spoznavali preko različitih duhovnih obreda.

Posjetiteljima Parka prirode Učka autor je želio prenijeti poruku o iscjeljivanju čovjeka i prirode kroz umjetnost te kako se u tom procesu može pronaći duhovni smisao, koji nam pomaže da se opustimo od svakodnevnih stresova suvremenog življenja, od informacijske

prezasićenosti koja pretjerano stimulira mentalnu stranu naše ličnosti, a zapostavlja ono kreativno u nama. Poput drevnog šamana, zaputio se prema metaforičkoj ‘maternici ideja’ otjelotvorenoj u veličanstvenoj prirodi, prema prostorima nesvjesnog u centru spirale i labirinta, koji postoje da bi sačuvali neka drevna znanja i duhovna bogatstva, sakupljena kroz brojne generacije. Autor se nadahnjivao i poetskim mitovima, a poeziju je i sâm pisao na kamenu, ostavljajući tragove i simbole na stazi, da bi neki drugi tragaci koji tuda budu prolazili nakon njega, uz pomoć njih dobili simbolički ključ za doseganje svojih skrivenih kreativnih potencijala, u sazvučju s energijama i ritmovima prirode.

Nekim posjetiteljima je povod otići samo na zgodan izlet ili piknik, pogotovo obiteljima s djecom, budući da je staza lagana, a ‘djeca vole šarene stvari’. Pritom se zabavljaju, dodiruju otiske dlanova, penju se na neke od oslikanih monolita, trče labirintima i

sl. Planinarska društva pak organiziraju masovne posjete stazi u velikim grupama koje ne uspiju doživjeti ni radove ni prirodu na pravi način zbog žurbe, gužve i žamora. Ima i onih koji u radovima land arta vide vezu s prastarim duhovnim poimanjem kamenih konstrukcija i špiljskim oslikavanjima, pa odlaze na stazu s ciljem da obave neku, za njih svetu ceremoniju, poput plesa i pjevanja uz bubnjeve oko ‘Crvenog stabla’ na solsticij, odlaska do ‘Ljubavnog kamena’ radi nekog svog ‘ljubavnog rituala’, bosonogog hodanja kako bi upili energije označenih lokacija s radovima ili samo šetnje u tihoj meditaciji. Pojedinci hodaju stazom s ovim Vodičem te pomno obraćaju pažnju na svaki detalj, dok drugi nastoje napraviti zanimljive fotografije s neobičnim motivima land arta i rock arta. Razlozi odlaska na Land art stazu su raznoliki i nisu nužno identični umjetnikovoj namjeri koja je bila prisutna pri stvaranju, no dok god Land art staza potiče na odlazak u prirodu, autorov cilj je ostvaren.

O autoru

Boris Pecigoš je magistrirao likovnu umjetnost na temi land arta, a diplomirao slikarstvo na temi ekspresivnosti linije i boje na ljubljanskom Arthouse – College of Visual Arts. Član je HDLU Zagreb (Hrvatskog društva likovnih umjetnika Zagreb), HDLUR-a (Hrvatskog društva likovnih umjetnika Rijeka) i međunarodnog pokreta Immagine & Poesia (čiji je predstavnik za Hrvatsku). Osnivač je i voditelj udruge Atelier Hayat, koja djeluje na trima međusobno isprepletenima područjima – umjetnosti, prirodoљblju i osobnom razvoju.

Transcendentnost glazbe i poezije, novodobni misticizam, nedokučiv misterij prolaznosti i smrti, zagonetni pretpovijesni crteži, figure i uspravljeno kamenje, a prije svega ljepota prirode, koja se u Rijeci gdje živi ogleda u dodiru mora i planina – u svemu tome umjetnik nalazi nadahnuće za svoje umjetničko stvaranje. Njegov medij su slikarstvo i land art, a oslikavanje stijena u prirodi (rock art) objedinjuje to dvoje. Piše i poeziju. Ponekad su njegove slike i pjesme povezane, tj. neka ideja se istovremeno manifestira u likovnom i literarnom mediju.

Čest motiv Pecigoševih slika su stabla i njihova mitološka i duhovna simbolika. Umjetnik istražuje i formu mandale, propituje mistiku drevnih simbola te rabi glagoljicu i arapsko pismo. Jakim koloritom i/ili dinamičnom lirskom apstrakcijom nastoji izraziti emocije koje proizlaze iz koncepta koji ga vodi prema stvaranju djela. Naglašena reljefnost i tekstura površine omogućuju i taktilno doživljavanje radova, što umjetnik smatra vrlo važnim.

Land art i rock art Pecigošu omogućuju da svoju umjetnost na najneposredniji način poveže sa svojom ljubavlju prema prirodi i interesom za geologiju i povijesna mjesta s ostacima starih kultura. U land art unosi i svoje poimanje duhovnog te nastoji evocirati onaj mistični, ritualni i sveti odnos prema silama prirode, svojstven drevnim kultovima. S publikom putem radova land arta umjetnik može komunicirati direktnije nego putem slika, jer su interaktivni – pozivaju da se u njih uđe ili da ih se dodirne, čime se ostvaruje ne samo vizualni, već i za Pecigoša bitan taktilni kontakt i sa samim djelom i s okolnom prirodom, a koji ne bi bio moguć u prostoru galerije.

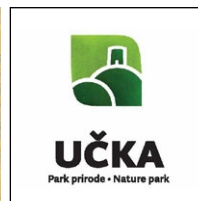
Online art portfolio: boris-pecigos.com

Impresum

Autor: Boris Pecigoš

Naslov: Vodič po Land art stazi Stražica – Sapaćica na Učki (1. mrežno izdanje)

Izdavač: Atelier Hayat u suradnji s Javnom ustanovom Park prirode Učka

Rijeka, 2018.

ISBN: 978-953-56969-1-9

URL mrežne publikacije:
<http://boris-pecigos.com/2018/12/01/vodic-po-land-art-stazi-na-ucki/>

Datum objavljivanja na mreži: 1. 12. 2018.

Grafički dizajn i prijelom: Frontispis.hr

Atelier Hayat
Ivekovićeve 4, 51000 Rijeka
m: +385 92 30 90 550
w: atelier-hayat.com
e: atelier.hayat@gmail.com

Javna ustanova Park prirode Učka
Liganj 42, 51415 Lovran
t: +385 51 293 753
f: +385 51 293 751
w: pp-ucka.hr
e: info@pp-ucka.hr

Ostvareno uz sufinanciranje
Primorsko-goranske županije

**Land art staza
Stražica – Sapaćica
nalazi se na planini Čićariji u
Parku prirode Učka, na granici Istre i
Kvarnera. Staza je otvorena u srpnju 2016.
godine, dvije godine nakon inicijalne ideje
umjetnika Borisa Pecigoša, a u potpunosti je
završena krajem te godine.**

Vodič po Land art stazi Stražica – Sapaćica pružit će vam potpuno razumijevanje Land art staze. U Vodiču su opisani svi umjetnički radovi iz aspekta umjetnosti, prirodoslovlja i ekologije te duhovnosti i misticizma. Detaljno je objašnjeno značenje simbola, boja i formi koje se javljaju na radovima land arta i rock arta na koje ćete nailaziti u svojoj šetnji stazom. U vodiču se nalazi i karta Land art staze s označenim lokacijama 20 umjetničkih radova, 4 vidikovca i 2 ulaza. Vodič sadrži i precizne upute kako doći do ulaza na stazu.